

BÖLÜM 33

I-TARİHTE SÜRYANİLER

1-Süryani Halkının Kökeni ve Kimlik Tartışmaları

Süryani halkının kökeni üzerine yoğun tartışmalar bulunmaktadır. Özellikle Ortadoğu'dan Avrupa ve Amerika'ya göçlerinin ardından bu tartışmalar daha da artmıştır. Farklı görüşler ortaya çıkmıştır:

- 1. Asurcu Grup:** Süryani aydınlarının oluşturduğu bu grup, öncelikle siyasal bir toplum olma iddiasını taşır. Tarih tezlerini, günümüzde Türkiye ve Irak sınırlarında imparatorluk kurmuş olan **Asur ve Babil'e** dayandırır.
- 2. Aramici Grup:** Daha muhafazakâr bir kanadı oluşturan Aramiciler ise Hristiyanlık inancı temelinde birlik ve beraberliklerini koruma fikrini benimserler. Tarihlerini, Fırat ve Dicle havzasında yaşamış **Aramilerde** bulmaya çalışırlar.
- 3. Diğer Tarihçiler:** Bu grupların dışında kalan bazı tarihçiler, Süryanilerin kökenini **tüm eski Fırat ve Dicle havzasında yaşamış olan halklara** dayandırma eğilimindedir.

Ancak son yıllarda bu ayrım önemini giderek yitirmekte, taraflar birbirini tümden reddetmemekte ve diyaloga açık hale gelmişlerdir. Gruplar ortak paydalarda beraberce faaliyet göstermekten kaçınmamaktadır.

Aslında **Asur, Süryani ve Arami** ile anlatılmak istenen halk her zaman aynıdır. Bu, eski Fırat ve Dicle havzasında yaşayanların kültürünü taşıyan, Hristiyan olan ve Ortadoğu'da Süryani (Asuri) olarak tanınan halktır. Bu halk İran ve Irak'ta daha çok "**Asur**" adıyla tanınırken, Türkiye ve Suriye'de aynı halk için "**Süryani**" adı kullanılmaktadır. "Süryani" kelimesi özellikle Hristiyanlıktan sonra yaygınlık kazanmış ve Hristiyan olan yukarı Fırat ve Dicle havzasının üst tarafında yaşayan halkı ifade etmiştir.

Süriye Çölü’nde göçebe veya yarı göçebe bir hayat süren **Aramiler**, MÖ 12. yüzyılın başında Fırat ve Dicle havzasının üst kısımlarına sızmaya başlamışlardır. Arami kabileleri Fırat ile Dicle nehirleri arasına girmeye çalışırken, Asur bölgesinde bulunan kentlere baskınlar düzenlemiş, kent ve köyleri yakıp yıkmış, halkı köleleştirmiş ve Asur şehirlerinden ganimetler toplamışlardır. Bu akınlardan korunmak için vadi ve ovalarda oturan halk dağlara kaçmış ve kentlerin nüfusu azalmıştır. Asurlu halk kuzey ve kuzeydoğu (Urmiye bölgesi) bölgelerine kaçmışlardır. Fırat ve Dicle havzasına yerleşen Aramiler aşama aşama yerleşik hayata geçmiş ve Asurlu halkla kaynaşmışlardır.

Tarihte Süryani Krallıkları

Sıra No	Krallığın Adı	Kuruluş Tarihi	Yıkılış Tarihi	Krallığın Hüküm sürdüğü Yer
01	Urfa Krallığı	M.Ö.132	M.S.249	Urfa
02	Tedmur Krallığı	M.Ö.14 yüzyıl	M.S.272	Suriye Toprakları
03	Petra veya Nebatiler Krallığı	M.Ö 312	M.S .106	Suriye Çölü
04	Hathara Kraliyeti			Musul Yakınlarında
05	Kerkük Kraliyeti			Irak Topraklarında
06	Hedyap/Erbil Krallığı			Irak Toprakları
07	Hira Ülkesi	M.S. 403	M.S.431	Irak Sınırları içinde
08	Gassani Devleti	M.S .528	M.S.563	Suriye Sınırları içinde
09	Himyeriler veya Himeyriler Devleti	M.Ö 115	M.S.532	Lübnan

2-Süryanilerde Misyonerlik Faaliyetleri ve Kiliseler Arası İlişkiler

Med, Pers, Roma ve Bizans gibi egemen güçlerle uzun bir süre geçiren Süryaniler, 7. yüzyılın ortalarında Müslüman Araplarla tanışmalarından sonra yeni bir sürecin başladığını görmekteyiz. Bu süreç 12. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiş, misyonerlik faaliyetleri Ermeniler üzerinde yoğunlaşmış, daha sonra Irak ve Şam'daki Arap aşiretlerinden Rebia, Beni Tağlah, Beni Kelb, Himayariler ve Yemen'den Tai, Behra, Selig, Temuğ, Gassam vb. aşiretlerin Antakya Süryani Kilisesi'ne bağlanmaları sağlanmıştır. Bu dönemde Süryaniler üç parçaya ayrılmıştır:

1. Süryani Ortodokslar

2. Süryani Nasturiler

3. Süryani Melkitler

Süryaniler, Hristiyanlığın ikiye bölünmesine ve mezhep çatışmalarına sebebiyet vermemek için misyonerlik faaliyetlerine son vermişlerdir. Süryaniler, 19. yüzyıla kadar Yakubi olarak adlandırılan “**Antakya Ortodoks Süryani Kadim**” Cemaati'nin 1293 yılından itibaren patriklik merkezi olarak Mardin yakınlarındaki **Deyruzzafaran Manastırı'nı** kullanmaya başlamaları, Mardin'i bu cemaatin merkezi haline getirmiştir. Osmanlı yönetimi, merkezinin İstanbul olması nedeniyle Süryanileri Ermeni Patrikliği tarafından temsil edilmeye zorlamıştır.

Süryaniler 18. yüzyılın sonlarına kadar kapalı bir toplum ve cemaat özelliği taşıırken, Papalık ve Fransa destekli Katolik misyonerlerin çalışmaları ve cemaatin kendi içlerindeki sorunlar, bir kısım Süryani'nin Katolik olması sonucu **Katolik Patrikliği** kurulmuştur. Katolik patriğinin eski cemaat mensuplarını kendi yanına çekmeye çalışması, Mardin ve çevresini bir çatışma alanına çevirmiştir. Fransızların desteğini alan Katolik Patriği, Ermeni Patrikliği'ne bağlı olmak yerine kendi nizamnameleri olan bağımsız bir “millet” olma çabaları, Süryani Kadimleri Ermenilerle karşı karşıya getirmiştir.

Süryaniler, 19. yüzyılda cemaati hem kendi içinde hem de Ermenilerle çatışmalarının yanı sıra, Müslüman yerel güçlerin kendi içindeki iktidar mücadelesine taraf olmayan Süryanileri de etkilemiştir. 1801 yılında Daşi Aşireti'nin kentin yöneticisi Erbilli Abdullah Ağa'ya karşı giriştikleri başarısız isyan girişiminden sonra Daşi aşiret mensuplarının Süryanilerin yerleşik bulunduğu Mansuriye'ye sığınmaları, Abdullah Ağa tarafından talan edilmeleri sonucunu doğurmuştur. 1819 yılında Sürgücüler Aşireti ile Ömeryan Aşireti

arasındaki çatışmalarda Ömeryanlar'dan taraf olan Daşı Aşireti, Ömeryanlar'ın emri ile Süryaniler'in ruhani merkezi **Deyruzzafaran'a** ve yaşadıkları Benabil Köyü'ne yerleşmiştir. Bu vahşi hareketler, Mihail isimli bir Süryani tarafından Osmanlı başkentine şikâyet edildiği kayıt altına alınmıştır.

Süryaniler, 1854-1860 yılları arasında Mardin ve çevresi ile Midyat'ın bazı köylerine yönelik saldırılara karşı Süryani aşiretlerin bazı Müslüman aşiretleri ile can ve mal güvenlikleri için işbirliği yoluna gittiği görülmektedir.

Günümüzde Mardin'de konuşulan **Süryanice**, Doğu Aramcası'nın Urfa'da gelişen ve konuşulan lehçesidir. Tarihsel süreçte, politik ve dinsel nedenlerle bu da kendi içinde çeşitli lehçelere ayrılmıştır. Süryanice, bazı bilim adamlarına göre dünyanın en eski dillerindendir. Süryanice, 6 tanesi (b-g-d-k-f-t) yumuşak ve sert olmak üzere çift telaffuza sahip olan özel işaretlerle bilinen toplam 22 harften oluşur.

Süryanice, Türkiye'de Turabdin (Mardin-Midyat bölgesi), İran'da Urmiye bölgesi ile Kuzey Irak, Suriye ve Lübnan'daki Süryaniler ve öteki bazı küçük topluluklarca konuşulmaktadır. Türkiye'deki Süryanilerin ancak yüzde 1'i kendi anadilini okuyup yazabilmekte, sadece yüzde 30'u yarım yamalak Süryanice konuşabilmektedir. Bu durum yalnız Türkiye için geçerli değildir. 2018 Mayıs ayında Patrik Vekili Monsenyör Yusuf Sağ ile yapılan görüşmede, bugün dünyada orijinal Süryaniceyi Suriye sınırları içinde iki köyün dışında konuşanın kalmadığını ifade etmiştir.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, Sultan Alparslan'ın Malatya için verdiği imtiyazlar ve torunu Mardin Artuklu Devleti'ni kuran Necmeddin İlgazi Bey'in dostane yaklaşımları sonucu, Bizans'tan kılıç hakkı olarak alınan kilise, manastır ve kiliseler Süryani tebaaya verilmiştir. Bu durum dönemin din adamları tarafından kayıt altına alınmıştır.

Deyrulzafaran Manastırı, Mardin'in 4 kilometre doğusunda, Mardin Ovası'na hâkim bir noktadadır. Üç kattan oluşan Manastır, 5. yüzyıldan başlayarak farklı zamanlarda yapılan eklemelerle bugünkü haline 18. yüzyılda kavuşmuştur. Manastır, MÖ Güneş Tapınağı, daha sonra da Romalılar tarafından kale olarak kullanılan bir kompleks üzerine inşa edilmiştir. Romalılar bölgeden çekilince Aziz Şleymun bazı azizlerin kemiklerini buraya getirterek kaleyi manastıra çevirmiştir. Bu nedenle Manastır, önceleri Mor Şleymun Manastırı olarak biliniyordu. Mardin ve Kefertüth Metropolit Aziz Hananyo'nun 793 yılından başlayarak büyük bir tadilat yapmasından sonra Manastır onun adıyla, Mor Hananyo Manastırı olarak bilindi.

3-Süryanilerde Edebiyat, Sanat ve Mimari

1. **Edebiyat:** Süryani edebiyatında baskın olan dinsel öğelerdi; ancak ilahiyat, kilise hukuku, dinsel törenlerde usul, mistisizm gibi çok çeşitli konularda eserler verilmiştir. Bunun yanında şiir, tarih, felsefe ve astronomi alanında Yunancadan Süryaniceye çeviriler yapılmıştır.
2. **Sanat ve Mimari:** Fırat ve Dicle havzasında yapılan arkeolojik kazılarda bulunan heykel ve rölyefler, bu halkın sanat ve mimari konusunda önemli eserler verdiğini göstermektedir. Süryanilerde Hristiyanlık, sanat anlayışını da tümünden değiştirmiştir. Süryani sanatının özellikle mimari, resim ve minyatür sanatı Hristiyanlıkla birlikte önem kazanmış ve bu alanda görkemli yapıtlar oluşturulmuştur.

4-Süryani Kiliseleri ve Sembolleri

Süryani Kilisesi genel deyiimiyle, dinsel hizmet ve ayinlerinde Süryani geleneğine bağlı olan kiliseler kastedilmektedir. Temel olarak şu kiliseler Süryani Kilisesi çatısı altında değerlendirilir:

1. **Süryani Ortodoks Kilisesi** (Antakya Patrikliği)
2. **Süryani Nasturi Kilisesi** (Doğu ve Asur'un Kilisesi)
3. **Süryani Maruni Kilisesi** (Antakya Patrikliği)
4. **Süryani Keldani Kilisesi** (Babil Patrikliği)
5. **Süryani Katolik Kilisesi**
6. **Süryani Melkit Kilisesi** (Rum Ortodoks ve Rum Katolik Patrikliği)
7. **Süryani Protestan Kilisesi**

Etnik olarak kendini Asurlu (Süryani) gören bir kişinin, temel olarak bu sayılan kiliselerden birine bağlı olduklarını görmekteyiz.

5-Süryani Kiliselerinin İçindeki İşaretler:

1. **Kilise Yönü:** Mesih'in doğudan geleceğinin bir simgesi olarak, kilise yönü doğuya bakacak şekilde uzunlamasına inşa edilir. Günahattan ötürü kovuldukları ilk yurtları Adem bahçesine olan özlemlerinin ve Mesih'in ikinci gelişinin doğudan olacağının bir işareti olarak kilise bireyleri de yüzlerini doğuya çevirerek günlük dualarını yapmaktadırlar.

2. Kilisenin Yapısı: Kilise, **Mihrap (madehho)**, **Gude (grupluk)** bölümü ve **Hayklo (dua)** bölümü olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır.

- **Mihrap (madehho):** Bazı kiliselerde metropolitin saygınlığı ve oturması için mihrap bölümüne bir kürsü konulmaktadır. Ayrıca bu bölümde belirli zamanlarda, özel anlamlar için açılıp kapatılan bir de perde bulunmaktadır. Giriş bölümünün ortasında Süryanicede “**Gogulto**” (cilcile) denilen incil sehpa'sı vardır.
- **Gude (grupluk):** Ruhani ve diyakoslara özgü bölümdür. Sağdaki peygamberler, soldaki Rab'bin elçilerine işaret eden iki grupluktur.
- **Hayklo:** Üçüncü bölümde inanan topluluğun dua için hazır bulunduğu bölümdür. Genellikle bu bölümün bitişiğinde (bazı kiliselerde ayrıdır) cemaati duaya çağıran bir de çan bulunmaktadır.

3. Kilisenin Üç Bölümünün Anlamı: Kilisenin üç bölümden oluşması başlı başına bir anlam içermektedir. Mihrap bölümü insanın başını, grupluk iki eli, hayklo bölümü ise insanın göğüs ve ayaklarını temsil eder. Çünkü baştaki akıl, insanı yaşam boyunca yönlendirmektedir.

Bugün 10 bini İstanbul'da olmak üzere Türkiye'deki Süryani nüfusu 15 bin civarındadır (Midyat ve İstanbul kiliselerindeki kayıtlar ile bu kilise yöneticilerinin sözlü olarak verdikleri rakamlar).

6-Hoşgörü Şehri Mardin'de Kiliseler ve Süryani-Ermeni İlişkileri

Günümüzde Mardin'de “gerçek sahibi kim” tartışması başlamış ve Tomas Çerme isimli bir Ermeni vatandaşımızın Süryanileri hedef alan yazısını Beyoğlu Süryani Kadim Kilisesi Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı **Sait Susin** Bey'e gönderdim. Sait Susin Bey'in cevabı kitaba aldım. Tomas Çerme'nin ithamlarına 34. bölümde yer verdim.

Sait Susin Bey'in açıklamalarına göre:

1. “**Yakubi Süryaniler, Nasturi Süryaniler, Gregoryan Ermeniler** şeklindeki adlandırmalar bu iki kadim kiliseyi küçültmek ve kadim tarihlerini göz ardı etme amacını güden bir tanımlamadır. **Süryani Ortodoks (Süryani Kadim), Asuri Ortodoks ve Ermeni Ortodoks** doğru adlandırmadır.”

2. **Süryani Ortodoks Kilisesi**, Kudüs Ana Kilisesi'nden sonra (M.S. 37-42) yıllarında kurulmuş ilk elçisel kilisedir. Süryani Ortodoks Kilisesi'nin patriği Antakya ve Tüm Doğu Kiliseleri Ruhani Reisi olarak anılır. Süryani Kilisesi'nden sonra Kıpti Patrikliği, Roma Papalığı ve daha sonra İstanbul Rum Ortodoks elçisel kiliseleri kurulmuştur. Süryani Ortodokslarda bütün dünyadaki Süryanilerden sorumlu tek patrik, patriğe bağlı metropolitlikler vardır. Rum ve Ermenilerde ise her bölge veya devletin ayrı patriği vardır ve bunlar iç işlerinde serbesttirler.
3. Süryani ve Ermeni Ortodoks kiliseleri, tarih boyunca aynı bölgede yaşamış ve birçok ortak değere sahip olmuşlardır. Sait Susin Bey, "Metin yazarının (...) anlamsız yazıda kullandığı dili kullanmamak ve tarih boyunca çok iyi ilişkiler kurmuş olan iki cemaatin arasında bir polemik yaratmamak amacıyla biz yazımızda sadece Süryanilerle ilgili doğru bilgiyi ve iki kilise arasındaki dayanışmayı aktarmakla yetineceğiz" demiştir. Zaman zaman aynı kiliseleri kullanan, birbirlerinden kız alıp veren bu iki cemaat mensubu tarih boyunca birbirine yardım etmiştir.
4. Metin yazarının sadece son yüzyılı ele aldığı, daha önceki yıllarda iki kilisenin ortak noktalarını göz ardı ettiği ve Süryanileri Mardin'e son yüzyılda gelmiş gibi göstermeye çalıştığı belirtilmiştir. Ayrıca, yalnızca Süryaniler için değil, Mardin'de yaşayan Ermeni cemaat mensupları için de aşağılayıcı ifadeler kullanıldığı ifade edilmiştir. Yazının tamamen gerçeklerden uzak ve hiçbir doğru bilgi ve belgeye dayanmadığı iddia edilmiştir.

7-Süryani ve Ermenilerin arasındaki dayanışma örnekleri:

1. İstanbul'da 1844'ten önce Süryanilerin kilisesi yokken, İstanbul Ermenileri çeşitli sebeplerle İstanbul'a gelen Süryani ruhanilerinin Beyoğlu Üç Horon Kilisesi'nde ayinlerini yapmaları için yer vermiş ve ilgi göstermişlerdir. Aynı şekilde Mardin, Derik, Şırnak gibi koyu taassubun olduğu bölgelerde Süryani papazları canları pahasına Süryani-Ermeni ayrımı yapmadan en ücra yerlerdeki cemaatin komün yon, vaftiz, nikâh, cenaze gibi dini ritüellerini yerine getirmelerine yardımcı olmuşlardır. Merhum Ermeni Patriği Mesrop Mutaftyan bir demecinde "Süryani Ruhanileri olmasaydı Anadolu'da birçok cemaat mensubumuz vaftizsiz, komün yönsüz kalacaktı" demiştir.

2. M.S. 451 yılında yapılan II. İstanbul Konsili'nde Süryani, Ermeni, Kipti ve Habeş (Etiyopya) Kiliseleri aynı grupta yer almış, diğer bütün kiliselere karşı aynı görüşü savunmuş ve doktrin olarak bütün diğer kiliselerden ayrılmışlardır.
3. Ermeniler M.S. 405 yılına kadar Süryani alfabesini kullanmış, Ermenice dua etmiş, Süryanice yazmışlardır. 17. yüzyıldan sonra Avrupa ve Amerika'dan gelen misyonerler Süryani ve Ermeni kiliselerinde yaptıkları propagandalar sonunda Süryani Katolik, Süryani Protestan, Ermeni Katolik ve Ermeni Protestan kiliseleri kurulmuş, iki kilisede birçok ayrılıklar yaşanmıştır. Öyle ki Mardin'de hiçbir Ermeni Ortodoks kalmamış, bütün Ermeniler metin yazarının beğenmediği Ermeni Katolik Kilisesi'ne bağlanmışlardır.
4. Süryaniler, 3. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar Ortadoğu'nun, Mezopotamya'nın en iyi eğitim kurumlarını kurmuş, bu okullarda başlangıçta Süryanice ve Yunanca dersler vermiş, daha sonra Arap istilaları sonucunda Süryanice, Arapça ve Yunanca dillerinde eğitim vermeye devam etmişlerdir. Bu süreç 12. yüzyıla kadar devam etmiştir. Süryaniler bu dönemde Güneydoğu'da Mezopotamya'da birçok kilise ve manastır inşa etmiş, günümüze kadar gelen sayısız bilimsel ve dinsel yazılı eser bırakmışlardır.
5. Mardin'e ilk iki matbaayı Süryaniler getirmiş, bu matbaalarda sayısız dini ve ilmi eser basılmıştır. Bu matbaaların biri Mardin Sakıp Sabancı Kent Müzesi'nde, diğeri Deyruzzafaran Manastırı'ndadır. Matbaalarda, yazarın küçümsediği dönemin en ünlü tarihçilerinden Süryani Ortodoks Metropolit **Mor Filüksinos Hanna Dolebeni'nin** birçok eseri basılmış ve bu eserler birçok dile çevrilmiştir. Merhum Metropolit'in Mardin tarihi konusunda yaptığı araştırmalar akademik çevreler tarafından takdir görmüştür. Hanna Dolebeni rahiplik döneminde Beyrut'ta ve Adana'da Süryani ve Ermeni yetim çocuklara ders vermiş, o çocukların kültürlerini ve inançlarını unutmamalarını sağlamıştır. Metropolit, hatıralarında Ermeni çocuklarına nasıl yardım ettiğini yazmaktadır.
6. Yazarın yok saydığı Süryani Ortodoks mimarisinin incelikleri Doç. Dr. Elif Keser'in "**Tur Abidin – Süryani Ortodoks Dini Mimarisi**" adlı eserinde görülebilir.

7. Birinci Dünya Savaşı ve sonrasında bölgede büyük acılar yaşanmış, insanlar öldürülmüş, çocuklar yetim kalmış, kadınlar ve kızlar kaçırılmıştır. Köylerde Süryani aileler, sığınacak yeri kalmayan kimsesiz Ermeni çocuklara kucak açmış, ortalık sakinleştikten sonra hayatta kalan ailelerine verilmiştir. Süryani aileler, kendilerine sığınan birçok Ermeni'yi hayatları pahasına korumuşlardır. Kemal Yalçın'ın **"Seyfo"** adlı üç ciltlik eserinde bunun sayısız örnekleri verilmiştir.
8. David Gaunt'un **"Katliamlar, Direniş, Koruyucular"** (Belge Yayınları) adlı eserinde 1915'te bütün Hristiyanların uğradıkları katliamlar ve o dönemde Doğu ve Güneydoğu'da Hristiyan nüfus detayları ile anlatılmaktadır. Aynı şekilde **"Mardin Aşiret Cemaat Devlet"** (Tarih Vakfı) eserinde Mardin'de değişik tarihlerdeki nüfus hareketleri belgeleri ile verilmektedir.
9. Mardin'de şehrin içinde 1500-1600 yıllık Süryani Ortodoks kiliseleri vardır. Süryani Ortodoksların şehrin içinde iki, Deyruzzafaran Manastırı'nda bir mezarlığı bulunmaktadır. Ermeni kardeşlerimiz dahil bütün Hristiyanlar cenazelerini Süryani Ortodoks mezarlıklarında defnetmektedirler.
10. Mardin'de Süryani Ortodoksların 4, Ermenilerin 1, Keldanilerin 1, Süryani Katoliklerin 1, Protestanların 1 kilisesi vardır. Her kilisede yıllar önce kendi dillerinde yazılmış kitabeleri vardır. Mardin'de her mezhepten Hristiyanlar, aralarında güzel dayanışma ile her pazar günü Süryani Ortodoks Horiepiskoposu Gabriyel Akyüz'ün icra ettiği ayine katılmaktadırlar. Bu ayın her hafta ayrı bir kilisede yapılmaktadır.
11. Deyruzzafaran Manastırı, 1293-1932 yılları arasında 639 yıl boyunca dünyadaki Süryani Ortodoksların Patriklik merkezi olarak hizmet vermiştir. Bu tarihler arasında vefat eden bütün patriklerin mezarları bu manastırdadır. Sait Susin Bey, bana bu iddialara karşılık, "Tomas Çerme iddia ettiği gibi Süryanilerin Mardin'de evleri yoksa 1500 yıl önce bu kiliseler bu mezarlıklar kimin için yapılmıştır?" diye sormuştur.
12. İlk kısmı milattan önce yapılmış olan, daha sonra 4. yüzyılda manastıra dönüştürülen mabedin ismi başlangıçta ne "Derzafaran" ne de "Deyrülzafaran"dır. Manastırın adı 4. yüzyılda Mor Şleymun Manastırı, daha sonra manastırda ana kilisenin adından dolayı 6. yüzyılda Mor Hananyo Manastırı adını almış, en son bir dönem etrafında yetişen Zafaran

bitkisinden dolayı Deyruzzafaran Manastırı olarak anılmaya başlanmıştır. Manastırda M.S. 431 yılına ait Süryanice Yazıtlar bulunmaktadır. “Geçmişten Günümüze Deyruzzafaran Manastırı” (Gerçeğe Doğru Kitapları Yakup Bilge) adlı eserde manastırdaki kitabeler ve tarihleri, aynı şekilde “Kırklar Kilisesi Arşiv Defteri” (Artuklu Yayınları) adlı eserinde Horiepiskopos Gabriyel Akyüz yüzyıllara dayanan Süryanice ve Arapça belgeleri vermektedir. Aynı yazarın “Kırklar Kilisesi” (Artuklu Yayınları) adlı eserinde M.S. 1799’da Mardin’deki Süryani okulu anlatılmakta, kilisedeki Süryanice ve Arapça kitabeler hakkında bilgi verilmektedir.

13. Sait Susin Bey, bana verdiği cevabi yazıda Süryanice kelimeleri bile Ermenice kelimelerdir diye uydurduğunu belirtmiştir. **Mar** ile **Mor** kelimeleri arasındaki fark, Doğu ve Batı Süryanice lehçeleri arasındaki farktan kaynaklanmaktadır. Süryani ve Ermenilerde Doğu ve Batı lehçeleri vardır. Süryani Ortodokslarda (Batı Süryanilerinde) kilise azizlerinin adının önüne **Mor**, azize isimlerinin önüne de **Mort** kelimeleri konulur. Asuri Kilisesi (Doğu Süryanileri)nde ise Azizlerin isimlerinin başına **Mar**, Azizelerin isimlerinin başına da **Mart** kelimesi eklenir. Ermenilerde azizlere **Surp** denildiği bilinmektedir.
14. Süryanilerde ruhanilerin sadece manastır eğitimi aldıkları yazılmaktadır. Oysa Süryaniler, bölgenin en iyi eğitim kurumlarını kurmuş ve Süryanicede sayısız yazılı eser bırakmışlardır. Süryani ruhanileri kendi kültürlerinin ve dillerinin eğitimi aldıktan sonra Batı’da son yüzyılda Atina’da, Fransa’da, İngiltere’de eğitimlerini tamamlamaktadırlar.

Sait Susin Bey, “Yazının içinde verdiğim kaynakların dışında Süryani Kültürü, Felsefesi, Tarihi ve Dili ile ilgili birkaç kaynak veriyorum.” diyerek, iki toplum arasındaki dostluğa halel gelmemesi açısından konuyu uzatmanın doğru olmayacağını inandığını belirtmiştir.

Tomas Çerme için yapılan hatırlatmaların, Sayın Sait Susin Bey için de tekrarlıyorum.

1. Mardin’in 1102 yılına kadar 800 metre uzunluğunda, en geniş yeri 150 metre olan kale yerleşimi dışında bir iskânın olmadığı.
2. 442-542 yılları arasında veba salgını nedeniyle yüz yıl insanların yaşamadığı bir bölgede kiliselerin varlığından bahsetmenin eşyanın tabiatına aykırı olduğu.

3. Malazgirt Zaferi ile Anadolu’da Bizans egemenliğine son verilerek kılıç hakkı olarak alındığı.
4. Ermeni ve Süryanilerin Bizans zulmü altında oldukları için Türk varlığını gönüllü olarak kabul edip tabi oldukları, Bizans’tan kalma dini yapıların kendilerine tahsis edildiği, sağlanan huzurlu ortam ve vergi avantajları sonucu bu bölgeye geldikleri. Türk, Selçuklu, Artuklu, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Osmanlı hâkimiyet mücadelesi verirken zenginleşip varlıklarını, Türklerin Hoşgörüsü olduğunun ifade etmeleri yerine her iki cemaatinde bu kentin kendilerine ait olduğunu savunmaları adil değil.²⁸

28 Bölüm kaynakları : [1] Akyüz, Gabriyel. “Süryanilere Misyonerlik Faaliyetleri”. **I. Uluslararası Mardin Tarih Sempozyumu**. Editör: İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş. ISBN: 975-588-622-6, s. 529.

[2] Özcoşar, Dr. İbrahim. **Merkezileşme Sürecinde Bir Taşra Kenti Mardin (1800-1900)**. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, s. 121.